

دسولي او تفاهم
دلياري مبلغ
دوكتور مولوي محمد
سعید « سعید افغانی »

Ketabton.com

ليکوال پروفيسور عبدالله بختانی خدمتگار

کابل ده ۱۳۶۵ ش دحوت ۷ مه

بسم الله الرحمن الرحيم

دسولې او تفاهم دلياري مبلغ دوکتور مولوی محمد سعید « سعید افغانی »

الحمد لله رب العالمين ، و العاقبة للمتقين ، والصلوة والسلام على خير المرسلين . سيدنا محمد و على آله و اصحابه و اتباعه اجمعين .
اما بعد :

دوکتور سعید افغانی زموږ د هیواد مشهور عالم، لیکوال، مولف، استاد او اجتماعی شخصیت و چه تل یی دسولی ، ترقی، وروری، او تفاهم لپاره مبارزه کوله. ددی نومیالی پوه دروند نوم هم په وطن کښی او هم دنړی په نورو هیوادونو کښی خپور او مشهور دی. دده د علمی او اجتماعی شخصیت په درناوی ، د مړینی د دوهم تلین په موقع کښی یی لنده پیژندنه وړاندی کوو. په دی هیله چه د فرصت په مساعدت، یو وخت وکولی شوو چه مفصله بیوگرافی یی ولیکلی شو.

زیریدنه

کورنی او لومړنی زده کړی

دلغمان د عمر زیو دخیر آباد په کلی کښی ، یو دینی عالم او مشهور مدرس مولوی عبدالمجید ساپی ژوند کاوه چه دخپل وخت له مشهور و مدرسانو څخه وه او د پیر و دینی عالمانو استادوه.

ددوی په کاله کښی په ۱۳۰۰ه ش کال یو ماشوم و زیرید او « محمد سعید » و نومل شو. دی ماشوم د خپل وړوکتوب په دوره کښی دخپل کلی له ماشومانو سره دخیر آباد په خاوره خاپوړی کولی .

پلاری لوی مدرس او د تیگرو دبنارد جامع جومات خطیب او امام وه.

دهغه وخت له رسم او رواج سره سم مدرسانو به ددینی علومو طالبانو ته در سونه ویل . د درسونو نصاب معلوم وه.

دتفسیر ، حدیث ، فقهی، د حدیث اصول، د فقهی اصول ، صرف، نحو ، بدیع، بیان، معانی ، تجوید ، منطق او فلسفی باندي شامل وه.

ځینو متبحر و عالمانو به ددغو ټولو موضوع گانو تدریس کاوه. ځینی به په یوه څانگه کښی مشغول وه چه دهغه وخت په اصطلاح د هماغه څانگی عالم یا ملا بلل کیده ، لکه د فقهی ملا ، د حدیث ، یا تفسیر یا صرف ، یا نحوه ، یا منطق ... ملا او داسی نور .

دخط ، حساب او نظم (ادبیات) لپاره بیل درسونه وه چه استادان یی (ناظمان) بلل کیدل . دوی سره به دکلیو هلکانو در سونه ویل او متخصصو او متبحر و عالمانو سره ، ددینی علمونو طالبانو، چه د هیواد له گوټ گوټ نه راتلل او د هغه کلی او شاوخوا کلیو دخلکو په مرسته ، خیراتونو او صدقوژوند کاوه.

محمد سعید، دخپل پلار د درس په حلقه کښی خپلی لومړنی زده کړی و کړی. ددینی

موضوع گانو ، او د صرف ، نحو، منطق او معانی مبادی یی هلته و لوستل او هملته بنایسته بڼه ملا شو .

د عربی دارالعلوم شاگرد:

وروسته بیا محمد سعید د کابل د عربی دارالعلوم په پنځم ټولگی کښی (د شرح ملا جامی) او نورو کتابونو تر از موینی وروسته شامل او په ۱۳۲۵ هـ ش کال ددغی مدرسې له دولسم ټولگی نه فارغ شو، په دی مدرسې کښی د پاس ذکر شویو پوهنو مهم او ضروری کتابونه ، په منظم ډول ، د درسی پروگرام حاضری ، امتحان او د رسمی مدرسې د نورو ضابطو لاندی لوستل کیدل .

د افغانستان د معارف (پوهنی) د وزارت له خوا ، دغه دوره (بکلوریا) گڼل کیدله او دنورو لیسو (دو لس ټولگیزو بنوونځیو) غوندی یی رسمی حیثیت او امتیاز درلود . مگر ډیره عجیبه خبره ده چه ددی مدرسې او د افغانستان د نورو مشابهو مدرسو ، لکه : د ننگرهار نجم المدارس ، د میمنی ، مزار شریف ، هرات او نورو ځینو ولایاتونو د مدرسو بری لیک (شهادتنامه) په مصر کښی ، خصوصاً د «الازهر» د پوهنتون له خوا ، د لیسانس د درجی دپیلوم گڼل کیده .

په دی بری لیک کښی د ټولو هغو کتابونو نومونه درجیدل چه هغه به په دی مدرسې کښی لوستل کیدل . هغه رښتیا هم د تحصیل یو لوړ او قوی معیارو چه باید په خپل وطن کښی هم ، لږ تر لږه لیسانس گڼل شوی وای .

هو! ددغو مدرسو فارغانو ته، له عنعنی سره سم، دمولوی توب پگری تړل کیده او په رسمی او غیر رسمی چارو کی دهغو له نامه سره د«مولوی» علمی لقب لیکل کیده او ویل کیده .

د کارپیل :

د کارپیل کله چه دمولوی سعید په سر، دمولوی توب پگری و تړل شوه سمدستی د کابل د عربی دارالعلوم د استاد په حیث وټاکل شو . بیا د ننگرهار د نجم المدارس د مدیر (سر مدرس) په حیث مقرر شو . یو څه مودی د پوهنی (اوس بنوونی او روزنی) د وزارت دمسلمی تدریساتو غړی شو چه ددینی مدرسو او نورو بنوونځیو او لیسو ددینی درسی مضمونونو په چارو بوخت و . بیا بیرته د نجم المدارس مدیر او وروسته دحبیبی د لیسی بنوونکی شو .

لیکوال سعید افغانی

دی لادعربی دارالعلوم شاگرد و چه قلم یی په لاس واخیست او ورځپاڼو او جریدو ته یی مقالی لیکلی . په دغه وخت کښی یی ځانته «افغانی» تخلص ټاکلی و . په دی صورت نوم یی «سعید افغانی» او د مدرسې تر فراغت وروسته «مولوی سعید افغانی» شو .

ددی وخت لیکنی دده لومړنی او دشاگردی د وخت لیکنی دی چه د اجتماعی ، اخلاقی او دینی موضوع گانو په کښی دی .

دوین زلمو په لار

د سعید افغانی د مولوی کیدو په کال، د ۱۳۲۵ هـ ش ددلو په ۲۵ مه په ننگرهار کښی دوین زلمیانو ډله جوړه شوه اوڅو چه کال پوره کیده په ټول هیواد کښی یی ملگری پیدا کړل، دا یو سیاسی، اجتماعی او ادبی حرکت و چه له ظلم، استبداد، رشوت خوری، سود خوری، مزخرفو دودونو اورواجونو سره یی مبارزه کوله او دعلم او پوهنی د تعلیم او پراختیا او زمونږ د گران تاریخی هیواد د ټولو اوسیدونکو ترمنځ یی د ملی وحدت په ټینګښت باندی ټینګار کاوه. دی حرکت په متشکل او منظم ډول تر ۱۳۳۱ هـ ش کاله پوری دوام موندلی دی. داخلی او خارجی ارتجاعي محافلو او عناصرو په دی جریان سره مخالفت کاوه او دهغه د غرود بدنامولو او بی لیاری کولو لپاره یی هڅه کوله، د وخت استبدادی حکومت د چل زور او نورو دسیسو په خوا کښی دا کوښښ هم کاوه چه په هیواد کښی ددینی پوهو طالبان، عالمان او روحانیون د وین زلمیانو په غاړه واچوی. دوی سره ونښلوی او پخپله د خیر په غونډی کښینی او په دی هیواد کښی پر اوسیدونکو خلق الله باندی استبدادی حکومت و چلوی ځینو په نامه روحانی عناصرو څه ناڅه دا دنده ترسره کړه. مگر په هیواد کښی زیات شمیر و طنپار ملایان، مولویان او پیران دوین زلمیانو په خوا کښی ولاړ وو. دبیلی په ډول: دکامی مرحوم سید سرور قاری، د قرآن کریم حافظ رسیدلی ملا، لیکوال او شاعر، اولسی، اجتماعی، او روحانی شخصیت چه څو ځله دکامی د ولسوالی د شریفوخلکو له خوا، ننگرهار د ولایت د مشوری د وکیل په توګه انتخاب شوی وه اود ننگرهار د دارالحفاظ موسس، مدیر او استادو، همدارنگه د کندهار مشهور اجتماعی او روحانی شخصیت محمد یوسف مجددی او ستر دینی عالم، د مزار شریف د اسدییه مدرسې ددارالعلوم مدیر او استاد، لیکوال او مترجم مرحوم مولوی عبیدالله صافی، مشهور دینی عالم مرشد، علمی، روحانی، اولسی او اجتماعی شخصیت، د تګاو اخوند زاده مرحوم مولوی حمیدالله صاحب په وینا او عمل کښی دوین زلمیانو حمایت او ننگه کړی ده.

یا مشهور دینی عالم دسلطنتی استبداد ضد، علمی، سیاسی او اجتماعی شخصیت، مولوی قاضی محمد بهرام د کندهار چه دهغوی خبرو، صحبتونو او مشورو دوین زلمیانو د حرکت په لاره کښی ستر اغیزه درلود.

زه اوس هم دغونو مور په بناغلو و طنپالودینی عالمانو او روحانیانو ته داحترام سر ټیټوم او دهغو په درنو نومونو ویارم.

د کابل د عربی دارالعلوم، د ننگرهار د نجم المدارس، د مزار شریف د اسدییه مدرسې او نورو دینی مدرسو یو شمیر نور زلمی شاگردان هم وین زلمیان وه چه پدی نهضت کی ئی جوش او خروش پیدا کړی وه.

د وین زلمیانو د فعالیت په موده، د مولوی محمد سعید افغانی، د کار، استادی او الیکوالی لومړنی و ختونه وو. که څه هم دی د ډلی رسمی ملگری نه و، مگر مونږ چه گورو دده هغه وخت لیکنی دوین زلمیانو د مرام د محتوا له روحییه نه ډک وو. په هماغه سمت یی قدم ایښی، قلم چلوی او د ضرورت په وخت یی عملاً مونږ سره مرسته کړی ده.

په نجم المدارس کښي ادب پالنه

مولوی محمد سعید افغانی، لس کاله د نجم المدارس د مدرسې مدیریت کړی او د ننگرهار د ادبي شاعرانه ویش چاپیریال د همدې په تاریخي کلی کښي اوسیدلی دی. چیرته چې دهیواد د مشهور عالم او دانگریزي استعمار ضد ورحانی لار بنود او مرشد مولانا نجم الدین اخونزاده (دهدی صاحب) مزار دی.

مولوی سعید افغانی د مدرسې شاگردان لیکوالی، شعر او ادب ته تشویق وکړ او هغوی روزل. دده په توجه او پالنه به د ننگرهار د ورځپاڼې او مجلې پاڼې د نجم المدارس د شاگردانو او استادانو په مقالو او شعرونو کیدلې، د مدرسې لپاره، په پښتو ژبه، یوه اوه نیزه قلمی جریده هم چلوله چې مسؤلیت یې دده په غاړه و.

ددې جریدې لومړۍ گڼه د ۱۳۳۷ هـ ش کال د میزان په (۳۰) مه خپره شوی ده. دا گڼه او ځینی نوری گڼې یې هم دا اوس زمونږ په لاس کښي دي او د قلمی جریدو ډیره بڼه بیلکه ده.

په نجم المدارس کښي دمولوی سعید افغانی د مدیریت وخت هغو کلونو پوري ارتباط لري چې د ویش زالمیانو ډله خوری شوی وه، مگر د هغوی مرام لا د لیکوالی په ډگر کښي او د لیکوالو په ذهن او ضمیر باندې نفوذ او تسلط درلوده. د پښتنو او بلوڅو وروڼو دملی آزادی د سرنوشت د ټاکلو موضوع د ورځی موضوع وه. د ننگرهار په ادبي چاپیریال، د ننگرهار په ورځپاڼه او مجله کښي او د نجم المدارس په مدرسې کښي دغو خبرو څرگنده ځای درلود. دمولوی سعید افغانی په برکت په نوموړی مدرسې کښي د لیکوالی کار بڼه رونق وموند. په دغو وختونو کښي زه هم د ننگرهار مجلې مدیر او د ورځپاڼې مرستیال وم او په نجم المدارس کښي می د ادب، شاعری او لیکوالی له انکشاف سره مرسته کوله. زما بڼه په یاد دی چې په ملایانو کښي چې به چا خط زده کاوه، نود ځینو طالبانو او ملایانو له خوا به د «مهمل» په نامه یا دیده او «دعلم طالب» به نه بلل کیده.

ددغسی کسانو په باب به تل دوی ویل: «ورک یې کړه، مهمل سړی دی، خط یادوی...» دا دپردو، په تیره بیا د انگریزي استعمار او امپریالیزم د پټو سازما نونو دشفاهی زهر بنندلو، بد تبلیغ او غلط پروپاگند تاثیر و چې زمونږ مذهبی دینی عالمان به یې له خط او کتابت او په دی وسیله ملی ادب او اولسی سیاست نه لیری ساتل. همدارنگه د خط او لیکوالی نه زده کول، ددی سبب کیدل چې ددینی عالمانو فعالیت، کار او مشغولیت یوازی په تدریس، موعظو او امامت او کله لا په دهم او دم چف او کف منحصر شی. د لیکنی او تالیف مهم او اساسی علمی کار تری پا ته شی او دینی پوهنی زیات او منظم پر مخ تگ او انکشاف و نه کړی. په دغسی ټولنو او وختونو کښي د مولوی سعید افغانی په شان فاضلو پو ها نود قدر وړ ملی، اجتماعی او فرهنگي خدمتونه سرته رسولی دی. نوموړی به هڅه کوله چې د مدرسې د طالبانو ترمنځ دشعر او ادب کار او سر گرمی زیاته شی لیکنی وشي. او د مدرسې په جریده او دننگرهار په مجله اورځ پاڼه کی خپری شی. کنفراسونه جوړشی .... په خپله ده به هم دننگرهار ورځپاڼې او مجلې ته ډیری بڼی مقالې لیکلی.

په دغو مقالوکی « ننگرهار ته یوگتنه » د یادولو وړ ده .بله مقاله یی دلغمان دتاریخی پینو او اوسنی وضعی په باره کی ده چه ما هم ورباندی تبصره لیکلی وه . همدارنگه دننگرهار ددینی عالمانودپیژندنی په لړکبنی دده یوه په زړه پوری تحقیقتی مقاله خپره شوی وه . پدی مقاله کبنی دهغه وخت دننگرهار دولایت (اوسنی ننگرهار کنړ او لغمان ولایتونو) ددینی عالمانومعرفی شوی دی .

اخلاق

کله چه مولوی سعید افغانی د حبیبی د ایسی بنوونکی و، دلته یی هم د « اخلاق » په نامه د نوموړی ایسی لپاره اوه نیزه قلمی جریده لیکله. هغه به د « النجم » او « اخلاق » د جریدو زیاتره مضمونونه ده پخپله لیکل او نوری لیکنی به یی هم له نظره تیریدلی. که مونږ ددغو دواړو جریدو نومونو ته خیر شوو، او له هغو نه هم دهغوی د مسؤل مدیر او موسس د نظری دقت څرگند پری. په « النجم » کبنی د هدی د اخوندزاده صاحب مولانا نجم الدین د نامه او شخصیت یاد تازه کیده او په « اخلاق » کبنی، د کابل ښار په چاپیریال د ایسی د زده کوونکو ځوانانو اخلاقی روزنی او پالنی ته د مولوی صاحب توجه او عنایت ثابتیری.

زده کړه، په مصر کبنی کار او لیکنی

دقرآن شریف ارشاد دی: « فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا في الدين » یعنی : (نو ولی نه ځی (په سفر) ستاسو له هری فرقی نه یوه ډله چه په دین کبنی زده کړه و کړی) د اسلام د پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مبارک حدیث دی چه: «طالب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة» یعنی : (د علم طلب فرض دی پر هر مسلمان او مسلمانی باندی) همدا رنگه مبارک حدیث دی چه « اطلبو و لو كان بالصين » یعنی (دعلم طلب و کړی که څه هم په چین کبنی وی) یعنی ستاسو د او سیدو له ځایه په ډیر لیری ځای کبنی وی، نو ځکه زموږ دگران هیواد ددینی علومو د طالبانو او عالمانو په ټولنه کبنی دا خبره را یجه او مشهوره ده چه علم په کور کبنی نه زده کیری او دعلم طالب باید دعلم د طلب لپاره سفر و کړی.

دهمدی سنت،دود او عنعنی له مخه که سعید افغانی دځوانی په لومړیو کلنو کی له لغمانه تر کابله او دخپر آباد له مدرسې نه تر عربی دارلعلومه پوری په هیواد کبنی دننه سفر کړی وه. دا ځل یی دلیری و هیوادونو د سفر موزی په پینو کړی.

د «مولوی» په علمی درجه یی بسیاونه کړه په (۱۳۴۲ه ش) کال مصر ته ولاړ تر (۱۳۴۷ ه ش) کاله پوری په (جامعة الازهر) کبنی د فلسفی او الهیاتو په زده کړه بوخت و. له دغی جامعی « پوهنتون » څخه دوکتورا واخسته.

مطالعات یی پراخ او عربی ژبه یی لاقوی شوه. د دوکتورا تیزس یی په عربی ژبه دخواجه عبدالله انصاری په باره کبنی لیکلی دی. دا یو کتاب دی چه (شیخ الاسلام عبدالله الانصاری الهروی) نومیری او په (۳۶۰) مخونو په ۱۹۶۸ کال په قاهره کبنی چاپ شوی دی. په دی

کتاب له (۵۱) عربی او فارسی ماخذونو نه استفاده شوی ده او زموږ د گران هیواد د مشهور ستر صوفی خواجه عبدالله انصاری په ژوندانه، لیکنو او نظریو باندې علمی څیړنه او بنودنه ده.

سید افغانی د مصر داوسیدو په موده کښې د نابغه الشرق سید جمال الدین (افغانی) په نامه، په عربی ژبه بل کتاب لیکلی دی چه په هغه کښې یې د سید جمال الدین افغان د ژوندانه، ملیت، زمانې، سفرونو او د هغه په علمی، سیاسی او ژورنالستی فعالیتونو رڼا اچولی ده. دا کتاب په ۱۹۶۷ م کال په قاهره کی چاپ شوی دی. کله چه په ۱۳۵۵ ه ش کال په کابل کښې د سید جمال الدین افغان اتیایم تلین د یو علمی بین المللی سیمینار په ترڅ کښې نماخل کیده، ماله دوکتور سعید افغانی نه هیله و کړه چه نوموړی کتاب په پښتو و لیکي. هغوی زماهیله و منله او په هماغه موقع «د شرق نابغه- سید جمال الدین افغانی» په پښتو ژبه چاپ شو. همدارنگه ده په مصر کښې په عربی ژبه یو بل کتاب هم لیکلی دی چه «افغانستان، تاریخ او حضارت وکفاحاً» یعنی (افغانستان – دتاریخ مبارزو او مدنیت له مخه) نوموړی لانه دی چاپ شوی او متن یې موجوددی .

مولوی سعید افغانی په مصر کښې داوسیدو په وخت پنځه کاله دقاهرې درادیو د پښتو پروگرام نطق او دنطاقانومشر (کبیر المودعین) ؤ. په دی وظیفه کښې یې دافغانستان د ادب فرهنگ او خلکوپه باره کښې ډیری مقالې لیکلې اوخپری کړی دی په دی ډول په مصر کښې دنو موری دمسافرت کلونه په زده کړه مطالعه لیکوالی څیړنه تالیف او دافغانستان دفرهنگ تاریخ او فرهنگي شخصیتونو په معرفی کولو تیر شو .

(مولوی) ولاړ او (دوکتور) ستون شو . نو ځکه دپښتو ټولنی (اکادمی) په نشراتی اورگان (کابل) مجلی کښې د (دوکتورمولوی) ترعنوان لاندی یې لنډه پیژند گلوی خپره شوه دوکتور مولوی دمصر دتگ نه دمخه او وروسته .دکابل مجلی یوتکره قلمی همکار وچه ډیری اجتماعی مقالې یې ددی مجلی په پاڼو کښې خپری شوی اوخوندی دی

دژوند بله مرحله

په هغو کلونو کښې چه دوکتور مولوی سعید افغانی په مصر کښې وه اوترهغه وروسته وخت په افغانستان کښې دملی دموکراتیک نهضت دجوش وخروش کلونه وو . د افغانستان دخلکو دموکراتیک حزب تاسیس شوی او فعال شوی و . ځینو نورو ناسیولستی او یا په مذهبی نامه گروپونو او ډلو هم فعالیت کاوه . فیودالی سلطنت به هڅه کوله چه دخلکو دموکراتیک نهضت وچقوی .له شاهي درباره هم په نامه سیاسی حزبونه او گروپونه جوړیدل چه دخلکو دموکراتیک مقاومت په مقابل کښې یې ځینی ترجوړ ویدو دمخه رنګیدل او ځینی یې ترر نګیدو دمخه جوړ یدل . کله چه دوکتور سعید افغانی هیواد ته راغی . نودلته داصلی مصنوعی او تصنعی سیاسی ډلویدرب وه .اخبارونه چاپیدل .مظاهری او میتینگونه کیدل زنده باد اومرده باد ناری وهل کیدلی ...سلطنت دټولو څارنه کوله .هڅه به یې کوله چه او به خری کړی اوماهیان ونیسی

یا اختلاف و اچوی او حکومت و کړی . په پټه او بنکاره به یی دار تجاعی گروپونو ملاتړ کاوه دوکتور سعید افغانی ، دیور سیدلی پاڅه تعلیم یافته په حیث ، دروېشان په نامه عالی دارالمعلمین کښی دتاریخ د استاد په توگه مقرر شو . په دی وظیفه کښی یی وکولی شوو چه د هیواد په تاریخ کښی خپله مطالعه نوره هم پراخه او ژوره کړه . دشپرسوو مخونو په شاوخوا کښی یی خپل یاد بنتو نه راټول کړی او (دافغانستان تاریخ) په نامه چاپ ته تیار کړی دی . وروسته دپولی تخنیک استاد او هلته یی د هیواد په سیاسی فعالیتو نو کښی له غور او مطالعی وروسته ، دوکتور سعید افغانی د کابل پوهنتون داستاندانو او شاگردانو ددموکراتیکو هلو ځلو پر خواو درید . دهمدی لامله نوموړی یوځل دکابل پولی تخنیک داستاندانو داستازی په توگه ، دکابل پوهنتون داستاندانو داتحادیی غړی شو او بل ځل ددغی اتحادیی دعالی شوراپه مرستیالی انتخاب شو او په میرانه به یی داستاندانو او شاگردانو او بالو سیله د هیوادد خلکو د دموکراتیکو حقونو او غوښتنو دفاع کوله .

په دی ډول دوکتور سعید افغانی په دی مرحله کښی هم دیو عالم ، استاد او مولف په توگه دتدریس تالیف اولیکنو کار کاوه او هم دیوه بادر ده بااحساسه وطنپال په ډول دملی دموکراتیک نهضت په گټه دپوهنتون په سیاسی او صنفی فعالیتو نو کښی مثبت رول لوباوه . دسلطنت دسقوط نه وروسته دثور تر انقلابه پوری دوکتور سعید افغانی ، په ستره محکمه کښی په قضایی او علمی چارو او مطالعاتو بوخت و .

په همدی کلونو کښی ، دوهم ځل دحج لپاره دخدای کورته ولاړ . هغه دلومړی ځل لپاره دحج فریضه ، په هډه کښی داوسیدو په وخت ، په ځای کړی وه .

ترانقلاب وروسته ملی او بین المللی فعالیتونه

دثور دملی دموکراتیک انقلاب په بریالیتوب ، ددوکتور سعید افغانی ، دنوی ژوند نوی دوره پیل شوه . دانقلاب په لومړی کال دتمیز دعالی محکمی درئیس په توگه وټاکل شو . دانقلاب په دریم کال ۱۳۵۹ ه ش کښی داسلامی شئونو ریاست جوړ او دوکتور سعید افغانی دهغه دلومړنی رئیس په حیث مقرر شو . ورسره په ۱۳۶۰ ه ش کال دا . د . ج دانقلاب شوراغړی او په همدغه کال دپلار وطنی ملی جبهی له جوړ ویدو سره سم دنو موری جبهی مرستیال هم شو .

دوکتور سعید افغانی په همدغه کال زمور د هیواد ددینی عالمانو او روحانیانو په نمایندگی ، دادیانو په هغه مقدماتی کنفرانس کښی برخه واخستله چه داتومی اوناتیرو جنی وسلو داستعمال دمخنیوی لپاره جوړ شوی وه .

دی ددغه کنفرانس دعومی غونډی په رئیسه هیئت کښی شامل او دوه ځله نوریی هم په جلسو کښی برخه واخستله په همدغه کال کښی دا . د . ج په اقتصادی هیئت کښی لیبیا ایټالیا او هند ته هم ولاړ . په دی سفرونو کښی یی دهغو هیوادونو دمذهبی مرکزونو له استازو دینی عالمانوسره لیدنی کتنی وکړی .

دوکتور سعید افغانی په ۱۳۶۱ ه ش کال داتومی او ناتیرو جنی وسلو داستعمال دمخنیوی لپاره دادیانو په عمومی کنفرانس کښی برخه واخستله او په همدغه کال کښی یی دسولی

لپاره دبودایانو په کنفرانس کښی چه په او لانبیا تور کښی جوړ شوی و گډون وکړ . ده له نړیوالی سولی او سراسری ملی روغی جوړی سره دزړه له کومی علاقه درلودله . دهمدی لامله یی په همدی کلونو کښی د « خطر جنگ هستوی » او « صلح از دید گاه اسلام » تر عنوان لاندی کتابونه لیکلی او چاپ کړی دی . دسولی په لاره کښی دخدمتونو لامله ، دوکتور سعید افغانی « ابن سینا » په نامه بین المللی جایزه وگټله . دهغه وروستی رسمی وظیفه د افغانستان دموکراتیک جمهوریت دعالمانو او روحانیو نو دعالی شورا د ریاست مقام وه . هو دی دنو موری نوی تاسیس شوی شورا لومړنی رئیس وه .

شعر او ادب:

دوکتور سعید افغانی له شعر او ادب سره ډیره مینه او علاقه لرله په نجم المدارس کښی یی د شعر او ادب لپاره کار کړی دی . په ساده، روانه، عام مفهوم او حور و الفاظو یی لیکنی کړی دی . دا دلیکنی یوښه معیار دی . لوستونکی پری ښه پوهیږی او ډیره استفاده تری کوی . نوموړی د ادبی نثر یو شمیر پارچی هم لیکلی دی . په هغو کښی یی اجتماعی موضوع گانی د ادبی نثر په شکل په انتقادی لهجه خای کړی دی . د نوموړی دغه ډول پارچی ماد « هیواد » په ورځپاڼه کښی خپری کړی دی . د شعر په باره کښی به زه له ده سره خپل یو پخوا نی صحبت رانقل کړم . « ..... مونږ دغه خاطری یا دولی . د « شعر » خبره منځ ته راغله . مولوی صاحب موسکی شورا ته یی وویل : ستا دهغه وخت دیو غزل کسر می تراوسه یاد دی چه تاویلی دی :

د مینی په جواړی کښی بختانی نه یی زړه و یور
هستی چه یی له وینښ زلمی گټله داویده وه .

دا غزل زما ډیر خوښ شوی او دهغه په پیروی ما هم یو شعر ویلی دی .... شعر زما ډیر خو ښیری زه هم له شعر ویلو سره علاقه لرم . په خپله می کله کله اشعار ویلی دی .... » دا له نن نه د شپږو ویشت اوه ویشت کالو دمخه خبری او خاطری دی .
زه نه پوهیږم چه اوس ددهغه شعر یا نور شعرونه به چیرته وی ؟ خو دومره پوهیږم چه دده په اجتماعی، دینی او سیاسی لیکنو کښی ادبی خوږ والی او فصاحت شته او دا دده علاقه له ادب او معیاری ژبی سره ښی .

لیکنی:

دوکتور مولوی سعید افغانی، د خپلی لیکوالی په څلویښت کلنه دوره کښی، په پښتو، دری او عربی ژبو گڼ شمیر مقالی لیکلی دی . پخپله ده، دخپلو مقالو شمیر له یونیم زرونه زیات تخمین کړی دی . دا به سم وی . دغه مقالی د هیواد په خپرونو: ننگرهار، اصلاح، انیس، هیواد او پامیر په ورځپاڼو، ننگرهار کابل، عرفان، پیام حق او قضا مجلو، د افغانستان او مصر په راډیو گانی، په مذهبی، فلسفی، اجتماعی، سیاسی او تاریخی موضوع گانو باندی خپری شوی دی .

د دوکتور مولوی سعید افغانی کتابونه او رسالې په دی ډول دی:

- 1- شیخ الاسلام عبدالله الانصاری الهروی-مبادئه و آرائه الكلامية والروحية) په عربی ژبه - القاهرة-د ۱۹۶۸م چاپ.
- 2- نابغه الشرق، سید جمال الدین الافغانی، په عربی ژبه، القاهرة، د ۱۹۶۷م چاپ.
- 3- افغانستان، تاریخاً و حضارتاً، په عربی ژبه، نا چاپ. خطی نسخه یی شته
- 4- العقيدة الإسلامية و آراء المعتزلة و الأشاعرة و الماتريدية م اختلافاتهم، دا په عربی ژبه د لیکوال یو کنفرانس دی چه یی د ۱۹۶۵م کال په اپریل، دالاز هرپه پوهنتون کبلی ایراد کړی دی. د نوموړی پوهنتون استاد دوکتور محمد گلاب د هغه ددرجی موندلو داستحقاق تصدیق کړی دی. خطی نسخه یی موجوده ده.
- 5- د شرق نابغه ، سید جمال الدین افغانی، په پښتو ژبه، کابل ۱۳۵۵ ه ش چاپ.
- 6- الاشارات والتنبيهات- دا بن سینا تالیف او د دوکتور سعید افغانی پښتو ترجمه- کابل- د افغانستان دموکراتیک جمهوریت دعلومو اکادمی- د ۱۳۵۹ ه ش چاپ.
- 7- محمد ص، رهبر بزرگ اسلام، په دری ژبه-کابل- د ۱۳۶۳ ه ش دقوس چاپ.
- 8- پلاروطنه ملی جبهه او یادلته دټولنیزو ستونزو دحل لار، په پښتو ژبه-د کابل چاپ.
- 9- خطر جنگ هستوی، په دری ژبه-کابل-د ۱۳۶۲ د حوت چاپ.
- 10- و الصلح خیر، صلح و آرامش از دید گاه اسلام، په دری ژبه-کابل-د ۱۳۶۲ د حوت چاپ.
- 11- زندگانی مسلمانان در اتحاد شوروی، په دری ژبه کابل د ۱۳۶۳ د حوت چاپ. دا کتاب دلیکوال تر مړینی څو ورځی وروسته له چاپه ووت
- 12- کلتور اسلامی از نگاه علم و فلسفه-په دری ژبه -طبع گسستنر-پولی تخنیک کابل- ۱۳۴۹ ه ش.
- 13- تفسیر-دیوولسم ټولگی لپاره-په پښتو ژبه-دښوونی او روزنی د وزارت له خوا-مکرر چاپ.
- 14- تفسیر-د یوولسم ټولگی لپاره-په دری ژبه-دښوونی او روزنی د وزارت له خوا-مکرر چاپ.
- 15- عقاید-درسی کتاب.
- 16- منطق- درسی کتاب.
- 17- اساسات اسلام به نگاه علم و فلسفه-د عالی دارالمعلمین د ۱۳ م ټولگی لپاره- د گسستنر چاپ.
- 18- اساسات اسلام به نگاه علم و فلسفه-د عالی دارالمعلمین د ۱۴ م ټولگی لپاره- د گسستنر چاپ.
- 19- ادب القاضی-په دری ژبه-ناچاپ. ټایپ شوی نسخه یی موجوده ده.
- 20- امراض روحی و معالجه آن-په دری ژبه-ناچاپ.

- 21- خلاصه اندرز ها و نصایح سودمند برای ستاژیران قضایی-په دری ژبه- د ۱۳۵۴ ه ش لیکنه-خطی.
- 22- الاخلاق والتصوف-په عربی ژبه-د ۱۹۶۵م کال تالیف-خطی.
- 23- د تحول او تطور په باره کښی-پښتو ژبه-خطی.
- 24- دنجات او کامیابی ليار-په پښتو ژبه-خطی.
- 25- در باره ادیان و دین اسلام-په دری ژبه-خطی.
- 26- اخلاق و فلسفه-په دری ژبه-خطی.
- 27- ارکان،شرایط و احکام نکاح-په دری ژبه-خطی.
- 28- حاکمیت قانون در جمهوریت دموکراتیک افغانستان-په دری ژبه-کنفرانس-ناچاپ.
- 29- طبیب بگو مرضم چه و چاره چیست؟په دری ژبه-ناچاپ.
- 30- سفر اتحاد شوروی-به دری ژبه-ناچاپ د ۱۹۸۲م لیکنه-تایپ شوی نسخه یی موجوده ده.
- 31- تعبیر- په پښتو ژبه - ناچاپ د ۱۳۵۶ ه ش لیکنه-خطی د لیکوال په لیک.
- 32- انقلابی افکارو هخی او هیلۍ-په پښتو ژبه-د ۱۳۵۷ ه ش لیکنه- خطی د لیکوال په لیک.
- 33- زما ژوند-په پښتو ژبه-ناچاپ-د ۱۳۵۶ ه ش لیکنه د لیکوال بیوگرافی او خاطری دده پ لیک.

وفات

۱۳۶۳ دحوت په اوومه ، د ۱۹۸۵ د فبروری ۲۵ مه ، د افغانستان دموکراتیک جمهوریت دطبی علو مو اکادمی په روغتون کښی ، د دوکتور مولوی محمد سعید سعید افغانی مهربان ، خواخوږی او تپاندزړه ودرید . په سبایی په کابل کښی ،دجابر انصار علیه الرحمه د مزار ترڅنگ ،دشهادی صالحین په هدیره کښی په درناوی خاوروته وسپارل شو . دنوموړی د جنازی په مراسمو کښی حزبی اودولتی شخصیتو نو ،دکابل دښار ،علما،روحانیانو ،لیکوالو ،استادانو ،شاگردانو ،داسلامی شئونو ،دعلماو او روحانیانو دشورا ، دعلو مو د اکادمی اودلیکوالو د اتحادیې غړو او په سلگو نو دوستانو او علاقه مندانو برخه اخستی وه .

دده دمړینی خبر حزبی او دولتی لوړو مقامونو له خوا په تاسف او خواشینی سره و اوریدل شو او ستره ضایعه وبلل شوه .

زمونږ دهیواد او دوستوهیواد ونو مذهبی او روحانی ټولنو ،دپښتو ،دری او عربی ژبو د لیکوال ،مولف او خطیب ،دینی عالم او اجتماعی شخصیت په مړینه د خواشینی او تسلیت پیغامونه استولی دی .

دهیواد لیکوالو او شاعر انو هم په دی ویر کښی برخه اخستی ده . دلته به ددی ډول لیکنو او پیغامونو یو څو بیلگی وړاندی کړو.

شخصیت بزرگ عالم شهیر

د افغانستان دموکراتیک جمهوریت داسلامی شؤنو نشراتی اورگان، دپیام حق، مجلی د (ضایعه یک شخصیت بزرگ روحانی و عالم شهیرکشور) تر عنوان لاندی د ۱۳۶۳ ه ش په خپله ۱۱- ۱۲ مه گڼه کښی، د دوکتور سعید افغانی د مړینی په مناسبت مفصل راپور خپورکړی دی په هغه کښی دنوموړی بیوگرافی، فوتو، دکتابونوفهرست، دجنازی مراسم تشریح شوی او دباندینیوهیواد ونودسفار تونواو دمذهبی او علمی ټولنو د پیغامونوځینی برخی خپری شوی دی، په دی لیکنه کښی راځی:

«... اوصاف ستوده، خدمات ارزنده، حوصله مندی استواری وسایر سجایای محموده اش سبب شد نه تنها اولاد وفامیل نجیبش درین ضایعه بر عزا وماتم بنشینند بلکه این مصیبت قلوب عموم مردم شریف افغانستان راجریحه دار ساخته و همگی بروح پرفتوح این بزرگ مرد و دانشمند مرحوم روحانی ریاست عمومی شئون اسلامی به خدمات شایسته مرحوم دوکتور صاحب که به مردم و وطن انجام داده ارج و قدر گذاشته ومرگ مرحوم رضایعه بزرگ وجبران ناپذیر تلقی می نماید .

همچنان جهت احترام بروحانیت این شخصیت بزرگ تلگرام های متعدد ازکشور ها وسازمان های اسلامی وبشریت صلح دوست جهان معنونی ریاست عمومی شئون اسلامی وشورای عالی علما وروحانیون ج.د.ا. مواصلت ورزیده که فشرده پیام ها و تلگرام های اداره عمومی هیئت منصفه بین المللی درامور مربوط به اعطاءجایزه مسمی بنام (ابن سینا) سفارت کبرای اتحاد شوروی، سفارت کبرای جمهوریت اشتراکیه ملت عربی لیبیا، سفارت کبرای هندوستان، محترم مفتی شمس الدین باباخانوف رئیس جمعیت دینی مسلمانان آسیای میانه وقزاقستان، محترم حاجی الله شکور پاشازاده شیخ الاسلام رئیس اداره دینی ماورای قفقاز، رئیس شورای امور دینی مربوط به شورای وزیران اتحاد شوروی، رئیس مرکز روحانیون مسلمانان اروپایی اتحاد شوروی وسایبریاباالترتیب به نشر میر سانیم « وروسته بیادغه تلگرامونه او پیغامونه په نوموړی مجله کښی چاپ شوی دی .

مبارزه صلح وزنده گی

دافغانستان دخلک دموکراتیک حزب نشراتی اورگان د«حقیقت انقلاب ثور» ورځپاڼی د ۱۳۶۳ دحوت په لسمه، د (بزرگ مردی که برای صلح وزندگی مبارزه کرد) تر عنوان د دوکتور سعید افغانی دمړینی په ارتباط یوه درنه مقاله خپره کړه چه په هغی کښی دنوموړی په ژوندانه فعالیتونو، نظریو اوکړو وړو باندی رڼاچول شوی ده . دامقاله داسی پیلییری «محمد سعید افغانی این شخصیت ملی واجتماعی، نویسنده شناخته شده، محقق پرتلاش ومبارز راه صلح و زندگی رانه تنها مردم زحمتکش افغانستان به خوبی می شناسند، بلکه جهانیان نیز بانام وکارنامه های سترگ او در راه صلح و امنیت جهانی اشنایی دارند»

په دی مقاله کښی لولو:

«... دوکتور سعید افغانی از جنبشهای دموکراتیک استادان ومحصلان پوهنتون کابل درآغاز دهه پنجم قرن حاضر به گرامی استقبال نموده و به همین دلیل دوبار به حیث نماینده استادان

پولی تخنیک کابل به عضویت اتحاد استادان پوهنتون کابل انتخاب و یکبار سمت معاونیت شورای عالی اتحادیه رابه دست آورده و فعالانه از حقوق صنفی و دموکراتیک استادان و محصلان دفاع نمود.....»

وروسته دمقالی لیکوال د دوکتور سعید افغانی هغه دقدر و فعالیتو نه یادوی ، چه نوموړی د پوهنتون په دوره کښی دهغه وخت دمرجعانو دسیسو دافشاءکولو او شنډولو لپاره ترسره کړی دی .

د پرنسیب خاوند

مولوی محمد هاشم کامه وال د (تذکری مختصر در باره شخصیت موحوم الحاج دوکتور محمد سعید افغانی (رح) تر عنوان لاندی په ۱۳۶۴ ه ش کال کښی لویه خطا به لیکلی ده چه په هغی کښی د نوموړی پر ژوندانه، کارونو او اخلاقو باندی رڼا اچول شوی ده. ددی وینا خطی متن مونږ سره شته اوله هغه څخه د دوکتور مولوی یوه رښتینانی کیسه رانقلوو او گورو چه نو موری څومره با پرنسیپه سری و؟ اوله دی لیاری یی څومره تاوان گاللی دی؟ مولوی کامه وال صاحب لیکي:

«... بنده به حیث رئیس دیوان حقوق عامه در محکمه عالی استیناف مرکز و در عین حال رئیس دیوان محکمه مرافعه مماثل تجارتي و استیناف مماثل جزایی نیز بودم. روزی به معیت محترم... رئیس عمومی استیناف مرکز به منظور تقدیم استهداء در یک موضوع حقوق عامه به شورای عالی قضاء رفته بودم. شورای عالی دایر شد. ریاست آنرا محترم دوکتور... وزیر عدلیه تنظیم میکرد اراکین شورای عالی حضور بهم رسانیده بودند. بعضی از روساء دوایر قضاء نیز حضور داشتند. البته به اجازه وزیر صاحب می آمدند. قبل از آنکه پیشنهادیه موضوع حقوق عامه را تقدیم مجلس کنیم، روی یک موضوع دیگر بحث آغاز گردید. رئیس ریاست محکمه ابتدائیه مامورین... استهداء کرده بود که یک نفر تحویلدار مستخدم هتل کابل متهم بودند که چند بوتل الکول دار را تلف نمود و څارنوال در دعوی خویش از و مطالبه جبران خساره الکول را نیز کرده و الکول نظر به مقررات شرعی و فقهی، قیمت ندارد. تملیک و تملک (و خرید و فروش- نویسنده) آن ممنوع است. وزیر صاحب تمام مجلدات قانون مدنی را که تازه نافذ شده بوه مطالعه کرد ولی از ملاحظه آن حل مطلب کرده نه شد. یک نفر اعضای مجلس که عضو اصلی شورای عالی نه بود گفت: مال دولت تلف شده متهم به جبران خساره محکوم شده- دوکتور صاحب سعید افغانی در برابر او گفت که حکم شریعت و مذهب را برای خساره دولت متروک العمل کرده نه می توانیم.....»

مولوی کامه وال صاحب ددی مباحثی جریان لیکلی او دی حدته رسیدلی دی چه د عدلیی د وزیر د نظریی په خلاف دوکتور سعید افغانی ټینگار وکړ او قوی شرعی استدلال یی وړاندی کړ. دوزیر نظریه ماته شوه. وزیر په قارشو او یوځل یی بیا ورته وویل: (بحث را خاتمه بدهید شما گذاره نه می کنید.)

«...اما نتیجه این مباحثه در ذهن وزیر صاحب تاثیر به جا گذاشت. موقعیکه محمد دا و د لویه جرگه را دایر و قانون اساسی مطابق فکر شخصی خود بمیان آورد، در مباحثات مقدماتی آن نیز دوکتور صاحب تنقیدات معقول میکرد. این تاثیر و کدورت طبیعت وزیر صاحب.... ظاهر شد که... دوکتور صاحب را به حیث عضو شورای عالی قضاء بار دیگر نه پذیرند....»

په دی توکه ثابته شوه، چه په پرنسیت باندی دریدل او په قضایی چاروکی د قانون او شریعت پیروی کول او په هغه ټینگار ددی سبب شو چه دوکتور سعید افغانی، داستبداد په دوره کښی دقضاء له منصبه و غورزی او په کور کښی اوزگار اوبی سر نو شته کښینی.

دوفات دتاریخ قطعه

د دری او اوزبیکي ژبو معاصر شاعر او لیکوال، محترم محمد امین متین «اندخویی» د دوکتور سعید افغانی د وفات د تاریخ قطعه لیکلی ده چه د مزار په ډبره یی کنیدل شوی ده او دلته یی وړاند کوو:

«از رحلت دوکتور سعید فر سوډیم

سوز د گری به داغ دل افزودیم

تاریخ وفات او سرسنگ مزار سیزده صدوشصت سه رقم بنمودیم. ۱۳۶۳ ه ش «

دوفات دتاریخ بله قطعه

دغه قطعه ما لیکلی ده او د دوکتور سعید افغانی د شناختی د مرمر و په ډبره کنیدل شوی ده: په لوستلو، لوستلو او لیکلو

د پوهنی د ډیوی لاندی کار و نه

فضیلت او شرافته سره تیر شول

په (دوکتور سعید افغانی) دری شپيته کلونه

(دوکتور سعید افغانی) دابجد په حساب (۱۹۲۲) کیږی. دا دنوموړی د تولد میلادی کال

دی. ده (دری شپيته کلونه) ژوند تیر کړی دی چه داسلام ۵ پیغمبر حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د ژوندانه له کلونو سره برابر دی. چه پر (۱۹۲۲م) باندی (۶۳) واچوو بیانو (۱۹۸۵) تری جوړ یزی او دایی دوفات میلادی کال دی.

دغم شدید احساس

له هغو پیغامونو څخه چه د دوستو هیواد ونوله سفار تونو او فرهنگي موسسونه، د دوکتور سعید افغانی دمړینی دغمجنی پښینی لامله را رسیدلی، یوازی دیوپیغام متن دنمونی په ډول راوړو:

شورای عالی علما افغانستان

با احساس شدید غم، خبر تاتر انگیز وفات دانشمندان معروف دولت جمهوری دموکراتیک افغانستان، سیاست مدار مسلمان و سهیر و برنده جایز ابوعلی سینا رئیس شورای عالی علمای افغانستان، ډاکتر سعید افغانی را شنیدیم.

مردم مسلمان ما از داکتر سعید افغانی به حیث یک دوست صدیق مسلمانان شوروی که بخاطر محکم ساختن روابط دوستی میان افغانستان و اتحاد شوروی خود را وقف نموده بود پیوسته یاد می نمایند.

اینک از طرف خود و به نمایندگی از مسلمانان شوروی، تأثیرات عمیق خویش را به شورای عالی علماء و به باز ماندگان مرحوم می به مناسبت فقدان این مرد بزرگ تقدیم می دارم. خداوند روح مرحومی را شاد بدارد.

مفتی شمس الدین بابا خان رئیس جمعیت دینی مسلمانان آسیای میانه و قزاقستان»

لنډيز

په دوکتور سعید افغانی باندی، دهغه دژوندانه کلونه، په لوستلو، تدریس کولو، لیکلو، تالیف، موعظو او خطابوتیرشو، هغه به دسولی، امنیت، تفاهم، دوستی، وروری، برابری، اجتماعی عدالت او انسانی کرامت لپاره په دم، قدم او قلم مبارزه کوله. دی پسی وچه دهیواد ملایان، دعلم طالبان او نور خلک دنوی ژوندانه په مترقی لارو چارو پوه او منور خوانان او روښنا نفکره زلمیان ددین له مبادیو سره آشناسی او دملی فرهنگ او دینی اخلاقورعایت وکړی.

هغه یوملی، مترقی، مذهبی شخصیت وچه تل دخلکو او اولس دضروری غوښتنو دملاتړ په لیکو کښی دریدلی دی.

په زلمیتوب کښی یی دویښ زلمیانو له هدفونو څخه روحیه اخستی او دهغو ننگه یی کړی ده. په سفر کښی یی دخپل هیواد تاریخی او فرهنگی وپارنی نورو اولسونو ته معرفی کړی دی. دژوندانه دپو خوالی په عمر یی دهیواد دخلکو دملی دموکراتیک غور زنگ ملاتړ کړی دی او ددین دحقیقتونو دڅرگندولو په ذریعه یی هغه ارتجاعی دسیسی افشاء او شنډی کړی دی.

دسراسری سولی او امنیت اوملی روغی جوړی د تا مین لپاره یی هڅه کوله.

په هیواد اونړی یی سوله او تفاهم غوښت او کار یی ورته کاوه .... خدای دی یی وبخښی

لیکوال په لیکنوکښی :

په دی لنډه بیو گرافی کښی ثابت شوه چه دوکتور سعید افغانی دپښتو، دری او عربی ژبو لیکوال او محقق وه. دهغه دلیکنو بیلگی دهغه په لس ها وولیکلی کتابونه او رسالی او په سلها مقالی دی.

داسمه خبره ده چه دلیکوال دپیژندنی اصلی هندهاره دهغه خپلی لیکنی دی. دلته مونږ د دی لیکوال زیاتی لیکنی نه شوو راوړ لی. یوازی دهغه دلیکوالی په درپوژبو. دری لنډه لیکنی د « مشیت نمونه خروار » په ډول گرانو لوستو نکو ته وړاندی ددوکتور سعید افغانی یوه لیکنه ده چه دانتقادی نثر بڼه لری. دسرداری استبدادی رژیم څیره څرگندوی. دانثر دثور دانقلاب نه اوپا ورځی دمخه د ۱۳۵۶ د دلو په ۲۸ مه نیټه لیکل شوی دی او تراوسه لاچاپ شوی نه دی. وی لولی.ء.

داڅه حال دی ؟

د پوښتنه دچاڅه وکړم؟ څوک به ددی پوښتنی واقعی او حقیقی ځواب ووايي؟ ویره ددی پوښتنی ځواب نه شی ویلی. سیاست خو انحرافی ځواب وایی. ارتجاع دخلکو دوکه کول غواړی. اپرچونستان دخپلو ناوړ و استفاده دپاره دهیڅ کومی مبدی خیال نه ساتی. دچوکی نوکر نه شی کولی چه دملی دردونو دلیری کولو دپاره خدمت وکړی. ایجنټ خودوطن ټول موجودیت تباه کوی. خارجی جاسوسان اوشبکی نورهم اوضاع ورائول غواړی. ملاکان وسرمایه داران په خپلو نیشو کښی مست دی. دجاهلو اولیو نو څخه هیله کول خطادی استعمار او استغلال په همدی خوښ دی چه خلک په خپل دام کښی گیرکړی. دروشنفکری اطلاق او نوم مغشوش شوی بڼکاری اویو څوکاذب شخصیتو نه دقدرت واگی په لاس کښی لری. دملت پرستی دعوی له هرچاڅه زیاتی ملی خاینان کوی او واقعی وطن او ملت غوښتو نکي یو دبل پسی په تورو نو تورن کیری چه په تدریجی رنځ او مرگ رنځور اومری. نو په داسی ناوړه شرایطو کښی به څوک ددی پوښتنی چه: داڅه حال دی؟ رښتینی ځواب وویلی شی. که څوک ووايي چه کار نشته اوپه ملیو نو وطنوال خپل گران وطن په ډیر بدحال پریږی دی اوپه خارجی وطنو کښی اکثر دچټلیود پاکولو مزدوری او دشرم او عار ژوند کوی نو په مقابل کښی ورته ویل کیری چه دتا په چاڅه؟ اوکه ته دخلکو افکار پاروی؟ که ووايي: دادومره خارجی مرستی څه شوی؟ وایی: ستا په سیاست کښی کار نشته دی او نه چاد خیرات چیری حساب غوښتی دی. په هغه راغلی او په هوغه لاری اوس لادا دخارجی دبلو ملیستیا و بوج دملت دبودجی په سردی. ماوویل: دملت بودجه یعنی څه؟ ده وویل داچه یوازی دملت په نوم یادیری او ملت پکښی دنظر یی او هیڅ ډول تصرف کولو حق نه لری او یوازی داستبدادی قدرت دبقاء دپاره خدمت کوی. که ووايي: دلته کار دکار خلکو ته نه سپارل کیری.

وايي: شخصی عقده لری اوکه نه احمد او محمود خوکه لیسانسه نه دی شپیرم پاس او دولسم پاس خودی اوله بلی خوا زمونږ سویه د ډاکټر دنظریوتحمل نه شی کولی.

که ووايي: دوطن اقتصادی وضع په دابول ښه کیدی نه شی وایی: انتظار ویستل په کاردی. اوبی شرطه قیده او تحلیل څخه تسلیمیدو ته ضرورت دی. اوکه نه دچنگیز او هلا کو له لاسه به یو پنا شی. هو دی دلته دشلم قرن چنگیز او هلاکو دی. که ووايي: دا دقدرت خاوند خو په بڼکاره ډول دخپل قدرت څخه ناوړه استفادی کوی.

وايي: ته ددی حق نه لری چه په لویانو بانندی اعتراض وکړی. اطاعت اطاعت. حتی روند او کون اطاعت لاس په سینه او سرپه رکوع. اوکه نه دا دپلی اوستاسر.

که ووايي: دخلکو ددعو وگراف جگ شوی دی. ظلمونه او تجاوز. مرگ. ژوبله، چور او دهشت له اندازی څخه زیات دی نو وایی: نه خیر داسی نه ده. اویو څه داسی ځوابونه به درته وتراشی چه په رڼا ورځ به لمر په د وو گوټو پټ کړی او په زړه کښی به دننه دیو داسی نظریی دښکاره کوونکو او اصلاح غوښتو نکو دمحوه کیدو په دسیسو غورکوی.

که وای: دلته له یوی خواد تعلیم او تربیی په نوم خلک غولول کیری اوله بلی خوا دواقعی پوهی او پوهانو په ضد مجادله روانه ده .
وایی: داسی راز افشاءکول خطرلری .
که وای: تشخیص،انتصاب ،لیاربنودنه اوکنترول خطا دی .ملی اداره او تنظیم نشته ،بڼه اوبد،دوست او دینمن مغشوش شوی دی .
وایی: ستاپه دی کښی حق نشته .خیر خیریت دی .
که وای: داقوانین خو دملت دطبیعی رموزوسره موافقت نه لری .خنگلی بڼه یی زیاته ، دوحشت ،نا معقولیت او د پروند استبداد خواص پکښی ډیر دی .
وایی: څه موچه خوبڼه ده هغه کوو او تر څوچه مودا کوتک او ډنډه په لاس کښی ده چلو وبه یی .
که وای: پوښتنه مړه ده .

وایی: بڼه ده چه مړه ده اوکه نه مونږ به یی کارته نه ووپرینی یعنی هغه کارته چه دوی یی دعمومی تباهی لپاره کول غواری .بڼه نو په داسی شرایطو کښی چاره څه ده ؟ او واقعی دوطن او وطنوالو دژوندبڼه کیدو عاشقان څه وکری ؟ چیرته لارشی دچا څخه مرسته وغواری ؟ څومره انتظار وباسی ؟

یودارن غږ کړ :چوپ چوپ . بس په چوپه خوله دعمومی تباهی اودمرگ انتظار دی .
اویادکوم غیبی ملی او عاطفوی قدرت په وسیلی مثبت تحول اوبدلون ؟
ماوویل : نه نه مه ډاریری زه به په پوره جرعت خپل مسئولیت پورته کوم او وایم :هله خپل تاریخی مسئولیت ته پام وکری او دژوند درسالت په خوامتوجه شی .دهر پوه وطنوال فریضه ده چه نور نوپه یوازی بی عمله مترقی نومونو دتباه کونکو عناصرو په دو کونه غولیری او ددی مخربی وضعی دبدلون لپاره په عمومی عملی اقدام او قیام پیل وکری
۲۸/۱۱/۱۳۵۶ خیر خانه مینه - کابل - افغانستان

د دوکتور سعید افغانی دلیکنی بله بیلگه ،د نږ یوالی سولی په باره کښی ،دده له کتابه (خطر جنگ هستوی) نه را اخلو .

داکتاب دلیکوال د وفات نه یو کال دمخه ،په ۱۳۶۴ ه ش کال کښی چاپ شوی دی .

ندأ صلح و آرامش ضرورت مبرم عصر ماست

باید گفت که همه مردم خواهان صلح و آرامش اند.مگر اینکه چطور می توانند که صلح و آرامش به میان آید ؟ این امر ایجاب دقت و تجسس رامی نماید .
به نظر من این امر موکول به رجال آگاه ،دانشمند وکلان شوندگان اقوام وقبایل جهان واین سرزمین باستانی است ،که حسب رسوم و عنعنات خویش زمینه رامساعد سازند که خاص برای سعادت جهان ،افغانستان وحضرت انسان بدون درنظر داشت اغراض شخصی توسط حسن تفاهم ،تعقل وتدبیرنیک ومنطقی واستدلال حقیقی صلح و آرامش به میان آید .
ضرورت هر عصر وزمان ایجاب میکند که همه اقشار و انسانهای آگاه درتدارک پیوندرشته های قطع شده ودر بمیان آوردن فرصت مساعد برای تحقق صلح و آرامش گردند .

من می گویم اگر در عصر حاضر فرضا بودا، زرتشت و حضرات رسل و انبیاء عظام علیهم السلام و رهبران صالح تاریخ زنده می بودند . همه آنها از همه اولتر برای صلح و آرامش کار و خدمت میکردند .

بنا به پیروان همه ادیان و صاحبان همه مفکوره ها فرض و لازم است که به سویه مناطق و ممالک خویش و به سویه جهان در امر صلح و آرامش مساعی مقدور خویش را به خرج دهند .

من تصور می کنم که اگر جهان فرصت موجوده برای صلح راز دست دهد ندامت و واولا در صورت بروز جنگ ذری سودی نه خواهد داشت .

من باور دارم که این ناآرامی های موجوده جهان روز به روز کسب و خامت داشته و موجبات بروز جنگ ذروی را آماده می سازد . بنا وظیفه رجال صالح است که یک دقیقه و ثانیه هم فرصت راز دست نه دهند بلکه هر چه سریعتر زمینه و وسایل حسن تفاهم رابه کار انداخته و در راه صلح و آرامش کار و خدمت خویش را تشدید بخشند .

قران کریم ، این کتاب مقدس اسلام به امر صلح در صیغه های متنوع صراحتا و کنایتا تصریح و اشاره کرده که اسناد و آیات متبرکه در زمینه دفاع از صلح جویی اسلام بهترین هدایت کننده بندگان صالح خداوند متعال به مسلمانان سراسر جهان من جمله مسلمانان کشور انقلابی و قهرمان ما افغانستان عزیز است .

و کفایت میکند که از قران کریم تنهالین را گوئیم «والصلح خیر» ترجمه : صلح خیر است و خیر معنای جامع و کامل را دربردارد که باید از آن به نفع افغانستان عزیز و جهان کارگرفته شود . **ومن الله التوفیق**

په دی برخه کبني ، د دوکتور سعید افغانی دیوی پراخی علمی تحقیقی لیکنی نتیجه وړاندی کوو .

دا دنوموری داتر « شیخ الاسلام عبدالله الانصاری الهروی » د کتاب خاتمه ده چه په مصر کبني دمولف داوسیدو په وخت لیکل شوی او په هماغه موده په ۱۹۶۸ م کال په قاهره کبني چاپ شوی دی :

«النتیجة الا خیرة عن کل ماکتبت فی حق الشیخ الاسلام عبدالله نصاری»
یثبت من کل ما ذکررت فیما یتعلق « بشیخ الاسلام عبدالله الانصاری » وینتج عنه انه کانت له قوة الدراية والذکاء و قوة الحافظة والشعور الطبيعي و الغریزی و قوة الاستعداد و المتانة و الاستقامة، فبیر که صحبة الصالحین و العلماء و الاتقیاء استطاع ان یحصل علی علم الحال و القال، و بکثرة المجاهدة و المقارنة و صل الی الحق و الیقین فوهب حیاته فی سبیل الله-جل شانہ، وانه لا یخشی فی هذا الطریق لومة لایم ، و لایوثر علی ما یریده و یهمه ما قیل و ما یقال نحل المصائب و المتاعب، و المشکلات من الطرد الحرمان و ما استطاعت الدسایس و المؤامرات، و لا المصائب و المتاعب، و لالتحولات و التطورات السیاسیة و المذہبته فی ان تحول عما یهدفه، فدام فی عبادة الله- تعالی- و حبة و استمر تدریسه و تلقینه الی آخر لحظة من حیاته فی غایة الوجد و النشاط.

الاشك انه عرف طريق الحق وانه كان مصمماً طوال حياته ان لا يخرج من دائرة الحق واليقين و انه بفضل الله- تعالى- عرف انه كيف يمكنه ان يفهم الناس و يفيدهم احسن الافادة و باى طريق يستطيع ان يحول افكار الناس الى الحق و اليقين،فيتكلم مع مردييه و تلاميذه واصدقائه على قدر عقولهم.

نعم انه كان عارفاً للحق، فعرف الامراض الاجتماعية والروحية حق المعرفة و ثبت عنده ان احسن المعالجة لما عرض على جسم الاجتماع من المخاوف و المخاطر و المها لك هي تزكية النفوس من الاوهام و لانحرافات، و تقويتها با تباع ما جاء في القران الكريم و ما جاء في احاديث الرسول صلى الله عليه و سلم.

ولما وصلت درجة كفاحه الى الذروة اهدى له - كما ذكرنا- خليفة المسلمين «القايم بامر الله في سنة (٥٤٦٢هـ) الخلة الرابعة، ثم لقبه خليفة المسلمين «المقتدى» رسماً في سنة (٥٤٧٤هـ) الشيخ الاسلام و الشيخ الشيوخ و الحكماء اهدى له و لابنه «عبدالهادي» الخلعين الموقرتين. الحق، انه كان لايقا بكل هذا الاجلال، لانه لا يغره اتجاه الناس اليه، ولا اعطاء الالقاب و النياشين له، بل مع ذلك كان ليلا و نهارا يفكر و يعبد و يلقتن و يحب الله-تعالى-ويخدم خلائقه و يحب الصراط القويم و يحاول ان رسالة حياته على اكمل وجه.

قد ثبت ان الصوفيين الذين جاء و ابعده «عبدالله الانصاري» قد استفادوا كثيراً في تصوفهم من تصوفه و اخذوا نيزا كثيراً من آرائه و تلقيناته، كما لفت كثير من المؤلفين العظما مثل العارف بالله «محمود ابن الشيخ الشيوخ العارفين حسن ابن محمد الفركاوي القادري» و الشيخ الامام «سديد الدين ابى محمد عبدا لمعطى ابن التناء محمود بن عبدا لمعطى اللخمي الاسكندري» ، «و ابن قيم الجوزية» و غير هم شروحا على تاليفاته و نشرت صور مخطوطات آثاره في كثير من المكتبات و طبعت و نشرت كتبه و رسائله في كل الاقطار الاسلامية، كما توجد مخطوطات آثاره و مطبوعات كتبه و رسائله في اكثر البلاد خصوصاً في «افغانستان» و «باكستان» و «ايران» و «الهند» و «روسيا» و «مصر» «دمشق» «بغداد» «تركيا» و «لندن» و «فرنسا» و في بعضى مكتبات «امريكا» و «ألمانيا» . و جدير بالذكر انه يذكر اسم «شيخ الاسلام عبدالله الانصاري» الان ايضاً في بلاد «افغانستان» و «ايران» و «باكستان» و «الهند» بكمال الاحترام عند عامة الناس، و يفخر المتفقون و يتلذذ الصالحون بذكر مناجاته و نصايحه و تلقيناته في المجالس العامة و الخاصة.

هذا هو «شيخ الاسلام» و الحبر الامام، شيخ الشيوخ و الحكماء «ابو اسماعيل عبدالله الانصاري الهروي» رحمه الله- تعالى- رحمة واسعة و ادخله في جنات النعيم مع اصدقائه و محبيه و يهد بنا الله- القوي- لما يحبه و يرضى و ينجحنا نجاحاً فائقاً في الدين و لآخرة بمنه و كرمه، آمين يارب العالمين.

يادونه:

دموحوم دوكتور مولوى محمد سعيد سعيد افغانى، ديبو گرافى او دژوندانه او ليكنو په باره كبنى، كولى شىء چه لاندينيو ليكنو ته هم مراجعه و كرى.

- خیرندوی عبدالله بختانی-دوکتور مولوی، کابل مجله-د ۱۳۴۹ ه ش کال جدی-ر ۶۱۴ مه گنه.
- ضایعه یک شخصیت بزرگ روحانی و عالم شهیر کشور، پیام حق، مجله-د ۱۳۶۳ ه ش کال ۱۱- ۱۲ مه گنه .
- سعید افغانی : بزرگ مردی که برای صلح و زندگی مبارزه کرد- روزنامه حقیقت انقلاب ثور، ۱۰، حوت ۱۳۶۳- سال پنجم- شماره (۱۵۱) شماره مسلسل (۱۰۶۳).
- بولیتن اخباری نمایندگی آژانس مطبوعاتی نو وستی در کابل- مورخ ۱۲، ۷، ۱۳۶۱ ه ش شماره (۱۷۹)
- خیرندوی عبدالله بختانی خدمتگار- دسولی او تفاهم د لیاری مبارزه- پیغام حق، مجله- د ۱۳۶۳ ه ش ۱۲ مه گنه.

در سالی نوم:

دسولی او تفاهم د لیاری مبلغ دوکتور سعید افغانی.

لیکوال: پرفیسور عبدالله بختانی خدمتگار.

د چاپ نیټه: د ۱۹۸۷ د فبروری ۲۵ مه.

د چاپ ځای: کابل- افغانستان

اړیکې: saidafghani@hotmail.com

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**